Београд

Поштарина плаћена у готову

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

ОРГАН АЛИАНСЕ ЖЕНСКИХ ПОКРЕТА У КРАЉЕВИНИ С. Х. С.

Број поштанског чековног рачуна 53.191
Администрација: Кнез Михајлова 46/I

Уредници: АЛОЈЗИЈА ШТЕБИ, ДАРИНКА СТОЈАНОВИЋ

Београд, 15 марта 1929. БРОЈ 6 — ГОДИНА X.

Власник за А. Ж. П. МИЛИЦА ДЕДИЈЕР

Излази 1 и 15 у месецу. — Годишња претплата 48 дин. За иностранство 60 дин. Примерак 2 динар

Деведесетогодишњица Марјане Хајниш

25 марта т. г. навршује оснивачица и председница Аустријског Народног Женског Савеза, госпођа Марјана Хајниш, деведесету годину свога живота.

Тиме што кажемо оснивачица Н. Ж. С. рекли смо веома мало, тек смо означили можда завршетак једне етапе њених напора: да скупи аустријска женска друштва у заједничку организацију. Тај савез је био основан године 1902. Ко мало познаје историју народносних борби у Аустрији, он може тек оценити вредност и важност једног таквог рада, јер у томе Савезу била су и немачка женска друштва. У томе послу је могла успети само личност, чије тежње су биле узвишене над сваком сумњом, чије квалификације као јавног радника су биле такве да су уливале безусловно поверење и чији рад је био консеквентно извођење принципа правде и једнакости без компромиса привилегисаном народу у једној национално мешовитој држави.

Марјана Хајниш је стожер феминистичког покрета у Аустрији. Оно њене и њених акција од године 1870 даље се полагано искристализовао један покрет стварних тежњи, који је у борби са најболим реакционарним елементима аустријске бирократске хијерархије добио озбиљно обележје слободоумних и напредних покрета у свакоме погледу и не само са феминистичког видика. Имала је одличне сараднике као што су били н. пр. прерано умрла Августа Фикерт, народни посланик Д-р Офнер, један између најлибералнијих аустријских парламентараца, који су привучени њеном отменом, високо над просечношћу индивидуалношћу дали максимум својих напрезања за општи напредак. Охрабрени њеним држањем прелазили су са презрењем преко осмеховања, иронисања, глупости и неразумевања. Чистота њихових идеја и тежњи је увек победила.

Марјана Хајниш била је прва која је године 1870 тражила право да све и женска омладина студирати у средњим школама. Тај захтев се испунио тек године 1892 и ако не у целом опсегу. Продужила је борбу за слободу наобразбе жене тиме, што је непрестано захтевала да се омогуће аустријским женама универзитетске студије. Универзитети су се отворили аустријским женама тек године 1897. Уопште нема ни једног феминистичког захтева који још данас важи и за који не би Марјана Хајниш вршила пропаганду између првих.

Благи карактер Марјане Хајнишеве, која је била у своме личноме животу веома срећна, била је и срећна жена и срећна мајка, показује се најбоље у факту, што никад није имала непријатеља. Имала је принципиелне противнике, али су је морали као човека увек високо поштовати. Њена благост, отменост и искреност одбијала је сваку мржњу.

Из каквих побуда је постала Марјана Хајниш гласник захтева увек потчињене жене? На ово лепо одговара Д-р Елиза Рихтер, ванредни професор бечког универзитета и једна од оне три жене, које су године 1897 прве постале редовне слушатељке универзитета: „Већина између бораца за женина права су хтеле да *саме себе* ослободе из неснесно загушљиве атмосфере, да себе формирају, да продру својим личним правом за рад. Марјана Хајниш никад није желела да се користи правима, које је тражила за жене. Као мајка и жена била је увек уравнотежена, а свој задатак је сматрала као проширену мајчину дужност. Мајка се не задовољава само тиме да испуни оне жеље своје деце, које деца сама, по некад веома ватрено постављају, она се брине да се испуне и неизговорене жеље, које још спавају, а које она слути унапред, она ради и за срећу још нерођених. У томе смислу је почела Марјана Хајниш да чисти пут, који је био пун камења и трња и који је водио ка женском студију. На њу се не може ни применити реч „борац". Она је радила без оружја, само снагом свога убеђења за добру ствар. Она није побеђивала, они је придобивала. Она није побијала противнике, она је крчила путеве".

Благој жени, истинском човеку, који није познао никад мржње ни против кога, Марјани Хајниш, захваљујемо данас и ми, југословенске феминисткиње, за све што је урадила. Оно што уради добар и чист човек није благодет само за његову најужу околину, него топли зраци доброте и племенитог дела огревају цијом светла све, који могу да осећају и мисле.

Београд — **Алојзија Штеби**

Мишљење знаменитих људи о раду жена у јавноме животу

Професор Haldvan Kont

председник Норвешке Академије Наука

Норвешке жене добиле су прилично рано, пре 20 година, право гласа. Због тога сигурно изненађује и можда разочарава факат, нарочито у иностранству, да нису никад играле неку значајну улогу у политичком животу своје земље. Доцкан и у малом броју су дошле норвешке жене у земаљски парламент, storting, и ни једна између њих није постигла неко значајно име у политичком животу. Узрок се тражио у бирачком систему, али бирачки систем се у току 20 година изменио, а измене нису нарочито додирнуле политичко држање жена.

Жене су постигле право гласа као један између резултата великог политичког покрета, који је од година седамдесетих XIX столећа у силним таласима пунио живот земље слободоумним идејама. Кроз три деценије заузимала су политичка питања прво место у животу и мишљењу Норвежана; цео народ борио се за независност и демократско уређење државе, и исти талас, који га је довео до циља, дао је и женама политичку зрелост. Али, од времена кад су добиле жене право гласа, политички покрет се стишао, национална независност је била осигурана, демократске идеје остварене и природно је да је следило време, у коме су били у првоме реду национални живота други интереси, друге тежње. Међутим, кад је у ранијим годинама ишло частољубље скоро свакога талентованога и амбициознога мушкарца за тим да може заступати народ у парламенту, сада су се отворили други могућности, које су упућивале њихову даровитост другим путевима, и показало се да се жене апсолутно не силе у политички живот.

Сигурно је да жене не би добиле право гласа, ако не би већ раније имале главне улоге у различитим гранама социалнога живота. Између многих публикација, које су изашле године 1914 за прославу стогодишњице од како је Норвешка добила слободан Устав, од нарочитог је интереса дело у две свеске „Norges Kvinder" (Норвешке жене), јер омогућава преглед о делатности жена на различитим пољима јавнога живота за прошло столеће. Ово дело открива нам у пуном опсегу колико су велики утицај имале норвешке жене на развитак различитих облика школства и васпитања, и колико велики удео су имале код формирања основаног школства и средњих школа, код продужног и стручног школства. Али, најјачу организаторску делатност развиле су у социалном раду, у мисионском и заштитном раду, апстинентском покрету, и искрањивању сиротиње и болесника. За подизање народнога здравља су основале једну огромну организацију кроз коју су изшколоване на стотине болничарки, и још их образују и кроз ту организацију су побијале туберкулозу једним добро смишљеним системом санаторијума.

У томе раду су се исполиле одличне особине норвешке жене, њена генерозност, пожртвованост, марљивост и истрајност. Те особине су дале резултате, који су обогатили народни живот на више начина. Није случајност да је једна између најбољих установа норвешких женских друштава школа за социалне раднице. И ако норвешке жене нису показале једну јаку политичку иницијативу, ипак не историја њихове земље сведочити о јачини и успесима њиховог социалног осећања и мишљења, јер њихова делатност на томе пољу — као индивидуална, тако и колективна њихових организација — од непроцењиве је вредности за последњи развитак народа. Као мушкарцу и као историчару чини ми радост да имам прилику да кажем то своје убеђење.

Henning Elmquist,

генерални гувернер Стокхолма

Кроз 30 година своје официјелне делатности као члан различитих министарстава као и у другим јавним положајима имао сам много прилике да створим тачно мишљење о раду жена на најразличитијим пољима и у најразличитијим јавним звањима.

У сарадњи са женама, као потчињена и као колегама, у првоме реду сам приметио њихову нарочиту амбицију, која је била за све те жене значајна. Са захвалношћу се сећам истински снажног рада, који су вршиле многе између њих са интелигенцијом и интересовањем, које је узвишено над сваком похвалом. У многим случајевима је био њихов рад пун одговорности у највишем степену, за који треба много оштроумности.

Karl Lindhagen,

председник општине Стокхолм

Поставити слободу на место потчињености био је циљ либералних идеја прошлога столећа. Истодобно су откриће на пољу природних наука довела до потпуне револуције привредноога живота, рада и породичног живота. Из тих корена је поникао женски покрет.

И у Шведској се разгранао тај покрет и доносио плодове. Сестра је била изједначена са братом у наследном праву. Туторство супруга нестало је. Жене су добиле право гласа за општине и парламенат. Једнаки услови за просвећивање и напредовање били су постигнути. Неки сјај је био над овим напретком. Одушевљење, речитост, разум и истрајност победили су.

Затим је дошло примењивање теоријски постигнутога, и на једном је постало прилично тихо. Неколико жена је ушло у парламенат, у државна и општинска заступништва. Али, на радноме тржишту су се сналшле жене на оним положајима, који су били најбедније плаћени. Број само је срушио барикаде, али су се појавиле нове препреке. Почиње неко нарочито политичко туторство мушкараца, које угрожава положај жене. Проблем брака изгледа да је замршенији него икад раније. Поред жена које расправљају о реформи брака, има других које баше традицијом осведочену форму брака.

Жене имају бољи поглед него мушкарци за старе истине, али исто тако као мушкарци стрепе и оне пред далеким изгледима. Вредно и марљиво досвршавају послове, које доноси дневни рад. Мали број само још чува старе идеале човечанства. У дубоким низинама бесни борба свих против свију за моћ, богатство и саму голу могућност егзистенције. Још увек се морају борити жене против тешкоће почетка; али тло дивљине већ је спремљено за цивилизацију и култура ће следити. Права култура не може се подићи без сарадње жене поред мушкарца, у потпуној једнакости. Тек када се то оствари, заузеће жена, мати стварања, место које јој припада у целокупном животу.

K. H. von Koch

виси чиновник шведског министарства социалне политике, који је израдио законе за заштиту деце и заштиту сиромашних.

Раније су деловале шведске жене на социалном пољу само тиме, што су радиле у каритативним друштвима. На тај начин оне су се бринуле већ од времене Св. Бригите у XIV веку за болеснике, старе и сиромашне и показивале су поред велике пожртвености и велику иницијативу. Али, кад су у модерно доба државе и локалне области преузеле социалну заштиту у великом опсегу, жене још за дуго времена нису припустиле ка сарадњи. Тек утицај Фредерике Бремер (списатељка многих романа из живота жене и породице — нап. уредн.) женско право гласа и реформе у приватном праву донеле су промене у том погледу, и данас ради врло велики број жена са мушкарцима заједно у јавној социалној делатности. У неким гранама, као н. пр. у државним уредима за заштиту младежи и сиромашних је уређена сарадња жена законом. Не само у комуналним управама, него свуда сретнемо велики број жена, стручних социалних раденика. Жене воде азиле за сиромашне и дечје домове, оне су запослене око збрињавања ванбрачне деце, у великим индустријским предузећима раде као саветнице за радништво и службенике, оне су управнице радничких колонија, воде надзор у великим болницама. Међу вишим чиновништвом имамо жене инспекторе за

фабрике, станове, за државне домаћичке школе итд.

Мушкарци који раде исто тако у социалној заштити, више се не противе сарадњи жена; на против, они сматрају сарадњу жене као важно и скроз и скроз потребно допуњавање њихових тежњи. Ако ипак рад жена на овом пољу није још обилатији, томе нису криви мушкарци, него жене саме, јер је међу њима још много таквих, које страхују пред иступом у јавности, и имају премало самопоуздања, оне стрепе пред одговорношћу. Али све су то препреке, којих ће нестати што више буде имала жена социалне наобразбе, јер видимо да сваке године расте број жена, које похађају социалне течајеве.

C. Th. Zahle

бивши председник владе у Данској.

У мом срцу не постоји ни један кутак, у коме би се могла сакрити само сенка сумње о томе, да ли треба дати жени иста права као што их има мушкарац да сарађује при вођењу свих јавних послова.

Најбољи и најчистији човек, кога познајем, јесте једна жена, али можда ниje право да стварамо закључке само из ограниченог личног искуства. Ако погледам дубље, и премерим опште догађаје живота, долазим до овога закључка: мирном савешћу можемо дати женама право да одлучују заједно са мушкарцем у свима стварима живота, јер горе него што је било до сада под вођењем мушкараца сигурно неће бити.

Ако посматрамо резултате у земљама у којима имају жене иста права при управљању државе, као што је то случај у Данској, видимо да жене никад нису злоупотребиле политичка права. Скоро би пре дошли до непријатног закључка, да се сразмерно мало променило, ако н. пр. помислимо да су жене у тако малом броју биране у законодавна тела.

Када сам у Данској дали године 1915 путем Устава женама политичка права, то је ипак имало важне последице: н. пр. једнака награда за жене и мушкарце у државној служби, дозвола женама да уђу у свазања државне службе осим у звање свештеника. Нови брачни закон са ограниченјем права мушкарца да је он једини господар скупне имовине у браку — то је створило јачу основу за сигурност породице и за боље међусобне односе супружника. Држава која се ослања на такав породични живот, у коме није једно љубав супружника основ породичног живота, него у коме се мушкарац и жена као једнаковредни пријатељи међусобно поштују и саветују у свима озбиљним стварима, — таква држава је најјача и најсрећнија.

Највећу вредност коју доноси законска равноправност жене са мужем на пољу управљања државе је можда у томе што подиже брак и породични живот.

Наша деца

Писма једне мајке

VII

Нас две смо до сад претресле у општим потезима готово сва питања која се односе на неговање и подизање деце, па ипак имамо једна другој још увек пуно да кажемо. Ти ми пишеш да поред све пажње и труда не иде онако како би ти хтела, незадовољна си. Читајући твоје писмо сетила сам се шта је мени помогло, управо спасло, кад сам пролазила кроз фазу коју ти сад преживљујеш.

У Америци постоји једно одељење при Министарству Рада, т. зв. Дечји Уред (Children's Bureau). То одељење сваке године публикује већи број брошура и летака, који се бесплатно раздају. То је збирка савета и упутстава која сваку мајку морају неизмерно интересовати. Дечје литературе имамо, у осталом, и у другим земљама. И код нас је она доста обилна. Али, што је мени пало у очи у америчком издању, а што нисам запазила код других, јесте једна кратка, али веома речита реченица при дну сваке стране, која служи колико као савет, толико и као опомена, јер заиста узалуд све знање, сав труд, ако је идеја, изражена у тој једној реченици, пренебрегнута. Она гласи: *„Родитељи морају заједнички радити, да би им деца сйекла добре навике“*. Да ли се икад може замислити какав заједнички посао, мислим посао од кога се очекују позитивни резултати, без сагласности, без сарадње? Подићи једно мало створење, направити од њега достојног члана друштва, несумњиво је један од најпретежнијих послова. Колико је родитеља свесно свог задатка? Без сумње свега један мали број; и крајње је време да почнемо себе да навикавамо, да се у том правцу што боље развијемо. Ако само ми, мајке, читамо и уносимо се са литературом о деци, а наши мужеви остају индиферентни, чак и кад нам они поклањају пуно поверење у оно што ми на своју руку чинимо, ипак то њихово непознавање извесних важнијих елемената, може врло штетно да утиче. Данас су родитељи ближи деци но ранијих година, али то ипак није довољно. Између родитеља мора да постоји споразум, један формални пакт по коме се обе стране обавезују да ће радити, не онако како их лично расположење с времена на време руководи, него на основу једног унапред смишљеног, проученог, провереног, плана. Размимоилажења по извесним питањима неизбежна су, али где је мотив искрен, до извесног споразума може се и мора се доћи.

Ако осећаш да о неким стварима не мислите подједнако, или, као што ти кажеш, ни мало се не слажете, то не значи да од тога мораш дићи руке, уприкос уверењу да тиме доианосиш чисту штету. Ту би се страховито огрешила о своју материнску дужност. Али, да би с друге стране избегла једно стално треље, које би евентуално могло прећи у упорност, мораш бити веома обазрива. Помисли увек на крајњи циљ. То ће ти дати снаге да истрајеш.

Твоја А.

Ванредна скупштина Женског Покрета у Београду

9 марта т. г. Женски Покрет у Београду одржао је ванредну скупштину, која је имала за задатак да изврши неке измене у правилима. Потреба за изменама правила показала се услед тога, што су се правила Женског Покрета, који је имао и један део политичкога рада у своме програму, у неколико косила са тумачењем постојећих закона.

Једина стварна програмска измена рада Женског Покрета према новим правилима састоји се у томе, што Женски Покрет у своме програму неће више имати борбу за стицање политичких права за жене. Осим ове тачке, Женски Покрет ће у будуће потпуно остати у делокругу свога досадашњега рада, пружајући најширу заштиту женама, улажући удружену моћ организованих жена да се њихов положај пред законом побољша, биће тумачи тежња и потреба наших жена, просвећиваће их да увиде потребу општег побољшања жениног положаја у друштву и држави. Главни задатак Женског Покрета у овоме погледу биће и у будуће тај, да се жене као свесне грађанке упуте на вршење њихових грађанских дужности у најширем и највишем смислу те речи. Овај рад Женског Покрета, који је и до сада био темељ свих његових акција, најбоље ће допринети да наше жене одговоре свима дужностима, које се од просвећене жене у модерном друштву и држави очекују.

На скупштини је попуњена Управа следећим чланицама: Алојзија Штеби, Д-р Мара Илићева, Спаса Аџемовић-Леко и Јела Иванović. Г-ђица Алојзија Штеби је у овако попуњеној управи једногласно изабрана за председницу Женског Покрета у Београду.

Казнионе и заводи за поправку у Северној Америци

Познато је да је био код нас пре кратког времена потписан нови кривични закон, који има међу осталим и ту предност да заступа гледиште да казна није једино средство у борби против криминалитета, него да је потребно прибећи и превентивним мерама и код малолетника употребљавати пре свега васпитне мере. Овај начин утицања на оне, који су кршили законе против друштва и његове сигурности, изводи се практично у некојим заводима Северне Америке већ дуже времена. Суштина тога поступка је да покушава утицати место казном, која даје чо, вољу печат избаченога из друштва-васпитним мерама да га њима унутарње препороди и да му улије свест да је и он сам део друштва, које ће бити што боље, што је поштенији сваки појединац.

Међу списима, пре кратког времена умрлог, немачког професора М. Liepmanna има и забелешке о најновијем стању казниона и завода за поправку у Северној Америци, нарочито таквих, где се поступа не казном, притискивањем, него на основу здравственог васпитних проблема. Пре свега треба напоменути да је проф. Liepmann мишљења да казниона и живот у њој не смеју бити свет за себе, него да сачињавају битни део васпитних проблема и зато очекује он истински напредак тек онда, кад се буду ујединили криминалисти, педагози, психолози, психиатри и сви који раде на социалном подизању за заједнички рад. За нас је нарочито интересантан захтев Liepmanna што он тражи да се отвори у заводима за поправку и чак и у мушким казнионама делокруг нарочито жени: „Потребно је да се навикавају становници таквих завода на жене, пре свега на младе, душевно ведре жене, које би требале да сарађују при васпитању и домаћинству, јер би се тиме очистила типично нечиста атмосфера интерната. Васпитне способности женске психе могу се веома корисно показати у понашању кажњеника; анимални, злочински појам, који има злочинским малолетник о жени, треба да се из губи и да он добије узвишеније схватање о жени“.

Liepmann је посетио око 50 казниона у Северној Америци, међу њима и такве, где су рад и поступак са грађењи још на старим принципима. Он је опртао и те да што маркантније покаже разлику између старих и нових уређења. У хигиенском погледу — тако тврди он о старим казнионана — оне су без икаквог претеривања сличне занемареним шталама. У дупке пуним ћелијама спавају заробљеници на каменом тлу и у некојим просторијама је стрпаних 50 до 100 особа без запослења и без могућности кретања. Казнионе у близини Њујорка зову се с правом „гробови“. У државној казниони су ћелије без прозора, само врата воде у мрачан ходник. „Кад одлазе заробљеници из таквих завода, они су за поредак опаснији, јер су огорчени“. Врло велики број има на то још мање права, носи двоструку одговорност за чин, који није у складу с принципима човечности, а најмање у складу с правилима и принципима, које друштво, кои припада, заступа. Феминизам је покрет у својој основи у првом реду човечански, па ипак, ипак, колико ми пута грешимо и у нашим захтевима и у нашим идејама и у нашим паступцима против наше основне идеје, која се састоји у томе, да у све уносимо љубав, осећај, спојен с највишом интелигенцијом!..

Далеко сам од тога, да стављам неки приговор, мени се чини, да он није ни потребан, чини ми се, да је достатно, да једна другу упозоримо.

Била сам неком згодом у лечничкој амбуланти, кад је у собу унишла једна старија жена. Једва је ходала. Помогли смо јој, да седне. На лечниково питање, што жели, одговорила је, да би јој требала нека маст, јер су јој ноге промрзле. Из разговора испостројисала се слика, чији је садржај у кратко следећи. — У кући једне госпође, која је уписана у сва хуманитарна и феминистичка друштва, служи та иста жена, као служавка, но како ради само до дванаест сати, госпођа се с њом погодила, да ће јој плаћати у натури, наиме, да ће јој њезин рад, који је прилично теготан,

Господарица и служавка

Осећајност и жена то су два појма, која се замењују у толикој мери, да заузимљу место синонима. Далеко од тога, да би у томе видели неки минус, људи, који објективно и разумно расуђују, виде у томе напротив највећи женин украс и друштвену добит, но ми саме жене морамо се често замислити и запитати, да ли је осећајност доиста наша одлика, јер и ми жене често показујемо велику бесћутност, велику несолидарност, која се не може ничим код никога, а најмање код нас самих оправдати.

Видела сам неколико слика најбеће социјалне беде поред којих је жена XX века — у ком је социјалност на свачијим устима — пролазила с најбећим миром... Како да их човек схвати!?.. Уставимо се на односу господарице и служавке.

У сваког бољој кући постоји собица за служавку: мали простор од једног и пол квадратног метра, уз кухињу, с уским прозором, или засвим без прозора, стари кревет с лошом постељином. — Служавкина соба у најбољем случају. — Како служавка у њој живи, што ради, мало се ко брине. Поставља се само питање моралности и неморалности служавкине узето у вулгарном смислу, а да се код тог ни на час не мисли, да је и морално једна од оних вредности, која се добија васпитањем, већим знањем, да је за моралност нужна нека заштита, кад су у питању деца и неуки па макар били пуноћетни.

Радник и радница раде данас извесне одређене сате, а служавка потпуно зависи од воље њезине господарице. Како је мало госпођа, које рачунају с тим, да се посао тако удеси, да и служавка има неки одмор, да добије времена, да за себе нешто уради, да нешто прочита!... Па не само то. Имала сам прилике, да проматрам служавке у кући не само интелигентних госпођа, већ и у кући, где је госпођа била јавна радница, феминисткиња, па ипак је служавка бивала врло жалосно третирана и одзазила из куће, у којој је проборавила неколико година, а да није научила ни читати, ни писати...

Упознала сам једну младу лечницу. Удата је, има једног синчића. Изгледј јој је изглед правог бохема. Она и хода и говори и носи се тако, да више сећа на неког симпатичног студента отворена, интелигентна лица, с накеренним шеширићем на глави, са анатомијом, или институцијама под пазухом, који говори и заноси се мислећи на разне теорије, који је увек пријатељски, увек срдачан, другарски — већ на даму, удату госпођу. Мислила сам, да би се с њом о свему дало говорити, само не о кућанству.

Не мислим истаћи, да ми је са заносом причала, како се праве разна јела, мене је изненадило и задивило и привукло к њој нешто друго, нешто далеко више, далеко човечније, дубље. Та млада дама, који није могуће замислити без лабораторија, без њезиних медицинских књига, рекла ми је, да она увек помаже својој служавки док служавка пере рубље, а ради то, да би се служавка осећала задовољнија, да би видела, да је и њезин рад достојан штовања, као и сваки други рад.

Госпођа стоји ван свих хуманитарних и феминистичких организација.

То истичем, јер и ако човек не би смео себи никад дозволити, да буде, какав хоће, да не критикује и не анализује уз тиће у првом реду и власстите поступке, он кад ступа у неку организацију, у неко друштво, има

још таквих казниона, где су становници без свакога посла. У Синг-Сингу је онима који су осуђени на смрт, забрањен сваки рад, и ако остану ту од једне до три године, јер је тај рок прописан за испитивање правилности пресуде.

Извесне деликте кажњавају у Америци веома оштро. Деликти над децом испод 10 година кажњавају се у некоjим државама доживотном робијом. Деликти, који се кажњавају н.пр. у Енглеској и Немачкој затвором од једне године до пет година, кажњавају се само робијом од 30—40 година. У „Синг-Сингу“ се дешава да кажњавају смрћу малолетнике од 16 и 19 година.

Казнионе, које су сагрђене на модерним принципима разликују се од старих чак по спољнем изгледу. Оне имају пре свега нарочиту зграду, далеко од осталих, такозвану станицу за пријем, где се потанко испитује њини заробљеник. Испитивање се врши у сваком погледу, телесном као и душевном, да се може установити узорок преступа са биолошкога и социалнога гледишта. Да би се што боље утицало васпитањем, заводи су сагрђени у павиљонском систему. Све зграде су пуне ваздуха и светлости, лепо намештене и цео живот у заводу је прилагођен практичним сврхама. Висок процентат заробљеника — по неким заводима до 80% — има право самовладања.

Један дух влада у заводима за поправку за малолетне, које хоће да придобију за нови живот тиме да утичу на њихов душевни живот. Живот у тим заводима сав је окружен хармонијом, међу становницима и особљем је пријатељско општење и цео уређај иде за тим да пробуди у малолетницима весеље и интересовање за околину и живот. Све важне функције у тим заводима као што су функција учитеља, психолошког стручњака, вође павиљона и т. д. обављају жене. Телесне казне не постоје и за поједине кривице се кажњавају тиме што дотични изгуби за неко време извесне привилегије или што мора обављати неко веома заморно дело.

О казнионици за жене у Фрамингаму каже Liepmann: „Директорка завода, госпођа Hodder, има такве квалитете да је признају сви амерички стручњаци за најспособнијег директора казниона у Сједињеним Државама. У њој су удружени наука, техничка спретност вође, душа, зрелост и могућност примања нових проналазака, што јој омогућава да сјајно испуњава место директора казнионе. Од ње избија сугестивни флуид на заробљенике и радништво, што је нужан услов за реформирање казниона“. Са становницима се поступа на основу темељног познавања њихових душевних и духовних потреба. Жене у тој казниони нису запослене само грубим пословима, него се тежи томе да их рад развесельава, да им буди осећај за лепоту и да се задоволи њихов евентуални уметнички дар. Због тога раде ћилиме, предмете од рафије и т. д. Дисциплина је сагрђена на оном духу, који диже поштовање самог себе путем свесног самовладања.

Један између најлепших утисака добио је Liepmann у такозваној „Trainingschool“ за девојчице, које су смештене у Sleigton Farm-y. Завод воде искључиво жене. Liepmann каже: „Нигде у Немачкој нисам нашао завода, који би водила душевно тако високо развијена, хармонична и у духу међусобне помоћи радећа група наображених, осећајних и добротворних људи“.

У држави Massachusets постоји завод за научно испитивање и превентивно побијање криминалитета. Овај завод води психиатар Dr. W. Healy, који има ванредну помоћницу у жени, Dr. Augusti Bronnerovi. Ова два научника проналаза су методе, које су до сада беспримерне. Ти методи су строго научни, ослобођени свакога субјективизма из области етичког просуђивања вредности и генерализација по начину психоанализе и индивидуалне психологије. Услед тога су резултати њиховог истраживање темељни и плодни. „Како мало знају наши универзитети, судови, омладински судови, криминалисти, а пре свега управе казниона о тим методама и како безмерно би се могле њима користити“ — каже Dr. Liepmann.

Занимљиво је и оно што каже Dr. Liepmann о систему самовладања заробљеника у Wilmingtonu код Филаделфије. У томе заводу је око 400 заробљеника и за њих су задржали од 27 чувара само три, јер пазе на ред и дисциплину заробљеници сами. У заводу предају учитељи и учитељице из Филаделфије, такође свештеници свих различитих вероисповести. У радионицама је најважнији ред, чистоћа и рад. Заробљеници примају за свој рад плату и фармери из околине најбоље воле становнике овога завода за радове на пољу. И ако је завод удешен тако да се може побећи врло једноставно, ипак се то ретко дешава, али ако се деси, остали заробљеници се сами највише труде да врате избеглицу. Правила о понашању код јела, рада, разоноћења дали су заробљеници сами и они сами суде онога, који крши правила. Тај суд састоји се из четири пријца и четири белаца заробљеника. Казне су: кажњени изгуби извесне привилегије, ако се пак теже огрешио, он се сели у самотну ћелију. Дисциплина је узорна, 90% заробљеника је беспрекорног понашања.

Заробљеници у Pittsburgu издају свој часопис, који се штампа 2300 комада. У некојим казнионама имају позоришне представе, у којима наступају и мушкарци и жене, и често дају представе и ван завода. Карактеристично је да много утичу на заробљенике музиком.

Путем свих ових метода труде се човекољубиви реформатори да претворе казнионе и опоравилишта, где се лече они, које је живот убио и да претворе казнионе у високе школе, где се науче живети такав живот, да ће бити од користи себи и околини.

Отварање Дома „Српске Мајке“

У прошлу недељу 10 т. м. освећен је и отворен Дом Српске Мајке у Београду. Отварањем овога дома Београд добија једну социалну установу од велике вредности, установу која је насушна потреба сваке велике, модерне вароши. Оснивајући ову установу чланицама Српске Мајке био је циљ да омогуће мајкама, раденицама, да њихова деца буду у сигурном склоништу за време док су оне примorане да иду за зараду свакидашњег круха. Тако ће око 50 деце, одојчади, имати у дому сву потребну негу, док су њихове матере на послу. Поред тога у дому ће стално бити 10 кревета за раденице, које ће ту наћи помоћи и склоништа првих дана после порођаја, тако да ће тек потпуно опорављене и одморне одлазити понова на рад. Да би Друштво „Српска Мајка“, које је основано 1913. године, могло подићи овај дом, Општина Београдска је помогла уступивши земљиште за зграду, а остали потребан новац за зидање зграде која стаје 1,100.000 дин., прикупиле су својим радом и трудом саме чланице.

Рад Интернационалне Федерације Универзитетски Образованих Жена

Управни Одбор И. Ф. У. О. Ж. одржао је своју плеnарну седницу прошле јесени у Мадриду. Присутни су били делегати из 24 разне земље међу којима је био делегат и нашег Удружења Универзитетски Образованих Жена. Наш делегат је била Д-р Јелица Петровић, која је срдачно поздрављена као представница новоосnованога Удружења и члана Федерације. Д-р Петровићева је одговорила на поздрав, изјављујући наду и веру, да ће наше национално Удружење допринети и својим радом за постизање циљева Интернационалне Федерације.

Главна тежња у раду Интернационалне Федерације — да се олакша женама интелектуалним раденицама усавршавање у студијама и међусобно упознавање — била је основ дискусије свих питања, стављених на дневни ред. У тој сврху Интернационална Федерација ради да преко националних удружења олакша члановима Федерације путовања, која врше у циљу свога научног образовања. Сва национална удружења, чланови федерације, постараће се да за време боравка чланицама једног националног удружења у њиховој земљи омогуће попуст на путним картама за путеве, које би ове обављале у циљу свога научног образовања. Поред тога постараће се такође и за остале материалне олакшице а у циљу олакшања самих студија, национална удружења ће се увек постарати да својој страној колегиници омогуће приступ и рад у свима библиотекама, јавним архивама, музејима и уопште упознавање са институцијама научног, литерарног, техничког, педагошког итд. карактера. У погледу лакшег обављања жена за усавршавање у њиховим студијама, Интернационална Федерација припрема публикацију једне брошуре о интернационалним стипендијама, која ће моћи дати тачно обавештење какве стипендије постоје, где треба за њих конкурисати, и које услове треба испунити.

Интернационална Федерација је такође изабрала једну комисију, која испитује припреме за организацију једнога Бироа, који би имао задатак да преко националних удружења добије обавештење о публикацијама нових дела из свих научних области, која би се препоручила за превођење на стране језике. У овом своме раду Интернационалне Федерација сарађује са Комисијом за Интелектуалну Сарадњу при Друштву Народа.

Поред осога рада, у погледу учесгог усавршавања интелектуалних раденица у њиховим студијама, Интернационална Федерација ради на томе да се олакшају по групама краћа путовања члановима, у циљу разоноде и упознавања са лепим пределима и интересантним местима у целоме свету. У ту сврху и наше Удружење је припремило извештај о интересантностима у нашој земљи, које би могле да привуку странце и спремно је да учини све напоре, да би се олакшало путовање и упознавање са нашом земљом својим интернационалним колегиницама.

Пошто су претресана још нека питања о општем положају и напретку жена у јавним и државним службама у свима земљама, Интернационална Федерација је изјавила да ће сама радити на побољшању положаја жене у сваком погледу, и препоручује сарадњу свих националних удружења Универзитетски образованих жена са феминистичким друштвима у њиховим земљама.

Скуп је завршен израдом програма за идући Конгрес Интернационалне Федерације, који ће се одржати идуће лета у Женеви.

Успех наших уметница у француској

Две наше уметнице свратиле су својом уметношћу последњих месец дана пажњу и критике и публике у Паризу и Нанси-у *сликарица Соња Тај-*

платити тим, што ће јој дозволити, да спава у шупи. На тој су се бази погодиле и служавка већ неколико година станује у старој шупи. Има слаби кревет и још слабији покривач. Спава у шупи и лети и зими. Дође и кошава, лед, студен од петнаест, двадесет и више гради испод нуле, ну у шупи и ако у њој станује живо биће, нема никад ватре, већ остаје цеју зиму незаложена, у простору око ког звижди студени зимски ветар, где се слаба једнострука стакла никад не открављују од леда, проводи стара жена целу ноћ. Госпођа је зими обилази свако вече, но не обилази је, да види, како она живи у шупи, већ, да погледа, да ли служавка кришом не ложи пећ...

Студен је деловала, сад стара жена једва хода.

— Зар у студени проводите и највеће дане у години: Бадње вече, Божић? — питали смо жену ужасавајући се над оним, што нам је причала својим мирним, мученичким гласом, као да је све то тако просто и разумљиво, јер „господин је, господин, а сиромах сиромах“.

— Па да, у мојој је шупи увек студено и на Божић и на Бадње вече. — Док госпођарица са својом обитељи седи за богатим столом, стара, од посла изморена, служавка грчи се у студеној шупи под својим слабим покривачем и уз то побожно и с вером шапће: „Народил нам се син небесни...“

Један човек не може доскочити свој друштвеној беди, но можемо ли, да је гледамо у нашој непосредној близини, онде, где је можемо одстранити, где смо дужни, да то урадимо. Зар није човек само онај, који и у другом види човека...

Кад је страна служавка испричала своју причу, коју сам већ толико пута на разне тужне рефрене слушала, и ја сам, као и она с болним очекивањем погледала у лечника: да ли ће се наћи дек, који ће из старичиних могу одстранити бол! У души ми се дигао протест, осећај стида и бола... Док је мушкарац у својој вечној борби за материјалним благом често бесћутан, зар жена смије бити бесћутна, зар тим не губи целу своју вредност, зар жена није у праву ведо позвана, да буде анђео, који свуд улази с љубављу и помирењем?!... Зар цивилизација не инкудира и већу осећајност, већу интелигенцију; зар жена, која као припадница разних феминистичких организација, које траже реформу у сврху побољшања социјалних прилика уопће, не сховача сама по себи ружноћу овакових случајева и не налази у себи довољно снаге, да победи оне ружне инстинкте, који је наводе на овакове поступке у односу с њезином ужом околином; зар жена — мати, која овако поступа може одгојити своју децу, зар то сутра неће бити људи о које ће се свака лепа мисао, свака лепа идеја одбијати, као од стену, у којој залуд тражимо срце и памет?!...

Случај старе служавке изнела сам само за карактеристику, но има их много, много, можда још и горих, још и тежих.

Слични односи не владају само према служавци, већ често и према бони, гувернанти, dame de companie.

Увек се сећам случаја, где је једна врло богата дама, која има палату, која је свесним сама у свом огромном стану, која игра велику улогу у друштву, зажелила за dame de companie неку одличну госпођу, но није се могла решити, да од свих својих соба за њу изабере пристојни кут, већ јој је одредила тамни собичак крај кухиње.

Деца често на најтежи начин муче бону, гувернанту, а мајка све мирно гледа, јер сматра, да је бона и гувернанта за то ту, да подноси све хире неваспитане деце.

Ове исте госпође биле би тешко повређене да им нетко каже, да су нецивилизоване, да су неосећајне, да по душевној отмености и цивилизованости њихова слушкиња, бона, гувернанта — уз сву своју скромну одећу — стоји далеко над њима. — Штета је, да не постоји зрцало у ком би могли видети н> само наш спољашњи изглед, зрцало које би уз спољашње дефекте, које, будући их видимо, сад с више, а сад с мање умећа одстрањујемо показивало и човечју унутрашњост. Колико би било мање грубости, како би друштво бржим темпом пошло унапред путем правог морала и цивилизације.

Београд **Д-р Марија Илић**

Ширите „Женски Покрет“

чевић-Ковачић и Јевачица Јелка Стаматовић.

У најбољем сазнању овешен салону Париза „Salon des Indépendants“ излагала је и наша уметница две своје слике: Мајку Божју сиротана и Рибаре.

Једна и друга је врло добра, премда сасвим различита једна од друге. Мајка Божја, премда готово сасвим у модерном духу, делује ипак као каква старинска икона, једноставна и мистична; нешто вево, смирено — ваљано одише из ње.

Рибари, пуни изражаја и снаге, сећају помало на Рембрантове слике. Једна и друга наишле су на интерес и аматерских посетилаца и критичара, који су се у неколико часописа похвално о њима изразили. Тако на пр.: La Revue moderne, Les artistes d' aujourd'hui, L' Ere nouvelle, Revue du Vrai et du Beau, на Gazette du Paris, а Comedia је донела, шта вишe на првој страни и репродукцију Мајке Божје и с великом симпатијом истакла таленат и рад г-ђе Тајчевић-Ковачић.

Све је то важно тим више, што је г-ђа прва од наших сликарица што излаже у Паризу и то у салону, где може само 15% странаца да излаже, другo сами Французи. Уметник може онде да изложи само две своје ствари. Нарочито строги жири одабира између мноштва пријављених највише 500 излагача, тако да је овај пут од 2000 пријављених уметника, само њих око 400 могло да изложи, па међу њима и г-ђа Тајчевић.

Колико је г-ђа својим сликама сврата позорност страница на југословенску уметност, толико је г-ђица Јелка Стаматовић својим певањем југословенских народних песама у уметничкој обради.

У два маха успела је да одушеви страну публику за нашу вокалну музику и то у Паризу приликом свечане светосавске прославе дне 3 фебруара и у Нанси-у 24 фебруара приликом манифестације Franko-serbe.

Својим леним гласом и истанченим уметничким схватањем оба је пута толико занела своју отмену публику, да је само за пожелети, да узмогне приредити и потпуно самостлан свој концерат.

Концерат г-ђице Стаматовић на самостална изложба г-ђе Тајчевић-Ковачић помогли би много да се афирмира вредност наших жена — уметница у „великом“ свету.

Париз. Ј. Б.

Шта траже жене бирачи

Неки недељни часопис у Пољској приредио је пре последњих избора за парламенат — сејм — анкету и позвао само жене да кажу захтеве, за које би требало жене посланици нарочито да се залажу. Учедништво је примило веома много одговора. Жене које су одговориле пре свега су се заузеле на критици досадашњег рада како женских тако и мушких посланика. Највиши број је критиковао то да се жене у парламенту сувише баве општим социалним питањима у место да се посвете специалним, која пре свега интересују жене. Скоро сви одговори су наглашавали да би било много боље, кад се жене посланици не би везали толико за уске програме политичких партија.

На основу добивених одговора уредија је поделила све захтеве на три групе, за које је била сагласност код свих. Те групе су:

1. Заштита матере и деце, заштита ванбрачне деце, сиротне деце, душевно и телесно абнормалне деце, за које треба подићи нарочите домове, дозвола женама да постану судије код омладинских судова.

2. Пријем жена у сва државна звања и уређење њихових плата. Пољски Устав признаје женама једнака права као мушкарцима и дозвољава им да врше све јавне функције. Али, у пракси је стварно таква да су сва виша места по министарствима и административној служби резервисана за мушкарце.

3. Борба против неморала и проширење женске полиције. Траже да се закон против трговине белим робљем много строже изводи и да се кривци много строже казне.

Ови захтеви су били скоро у свима одговорима, а било је и неколико таквих које је ставио мањи број жена. Тако нпр. питање брака. У Пољској је још црквени брак обавезан, а цивилни брак не важи. У томе питању разделиле су се жене по своме оптимишмишљењу. Консерватике и католичанке су безусловно за то да има да важи само црквени брак, јер он једини даје гаранције нераздрживости. Напредњији елементи су наравно за грађански брак и за могућност развода. Сејм до сада још није третирао ово питање.

Приличан број одговора је скренуо пажњу посланкама да се морају енергичније борити против алкохолизма, и ако је на иницијативу женских посланика примио сејм године 1920 закон о ограничењу продавања алкохолних пића. Само се тај закон не изводи баш много строго.

Једна једина жена тражила је у своме одговору примену смртне казне.

Интервју са г-ђом Станиславом Палеолог, шефом жен. полиције у Варшави

Одмах кад сам сазнала да ће бити именована госпођа Станислава Палеолог за шефа женске полиције у Варшави (она је прва жена, која има чин подофицира полиције у Пољској) пожурила сам се да јој честитам и да је замолим за информације о њеном раду.

Нови шеф женске полиције је млада дама, темпераментних и грациозних гестова, искрена, симпатичне спољашности. Кратко отсечена коса и њен профил потсећају ме на античне статуе младих јунака.

У разговору су њене лепе, црне очи биле пуне ватре. Године 1918/19 је била она са пољском армадом код одбране Леополда и добила одликовање — крст за заслуге. Године 1920 је напредовала за поручника пољске армаде, јер је била помоћник шефа женске војничке легије. У служби полиције је већ две године.

Кад сам је посматрала — на њеном лицу племенит осмех, доброту и искреност у очима — и кад ми је причала о злочинима који свакидневно вређају мрачно дно великих вароши, приметила сам: какав контраст. Разумела сам да су потребна у истини елитна бића, да воде оштру борбу против свега, што ствара беду, срамоту и понижење жене.

„Какав је главни задатак женске полиције?“ упитала сам је.

„Наш рад састоји се у главноме у томе да спречавамо трговину белим робљем; да трагамо за тајним борделима и да водимо борбу против свих заблуда модерног друштва као што су н. пр. морфинизам, кокаинизам и т. д.“

„А успеси“, прекинула сам је.

„Из почетка било је веома тешко, то признајем, јер нисмо још имали потребне рутине. Нисмо познавали својства оних, с којима смо дошли при нашем раду и додир. Сваког дана шири се наш делокруг. Суд нам је отступио већ у више случајева, које смо самостално решили. Често се морамо задовољити само улогом сведока, а више пута и оптужујемо. Причаћу вам један занимљив случај. Пре неколико недеља изненада је нестало неке 14 годишње девојчице. Строгом истрагом смо утврдили да је била одведена у јавну кућу у Лодзу. Одмах смо телеграфски обавестили полицију у Лодзу и по срећном случају ушли смо девојчици у траг. Жена, која је одвела девојчицу, продала ју је за 600 злотија. Код истраге нам је помогла нека проститутка, која је била у истој јавној кући. Њој је било жао детета, које је непрестано плакало и молило милости. Ова проститутка је телефонски обавестила полицију; агенти су дошли, узели девојчицу из јавне куће и предали је родитељима. У томе случају иступила сам као тужитељ и трговкиња белим робљем била је осуђена на годину и по робије.

„Колико жена агената имате у бригади?“

„Сада 18.

„Да ли је то довољан број?“

„Не, никако не. Варшави самој без вароши у провинцији требало би много виши број.“

„Да ли се надате да се ваша бригада убрзо повећа?“

„Да, обећавали су ми поред тога да ће повећати ово одељење у Варшави, још то да оснују одељења женске полиције и у провинцији. Нарочиту важност имаће одељења на граници, где буду морала строго пазити да се не експортирају девојчице у иностранство. Овај нацрт је доказ да власти не подцењују велике заслуге женске полиције и њену улогу. Оне су већ свесне важности нашег рада. У почетку су гледали на женску полицију као на експеримент. Али, експеримент је испао добро“.

Позив телефона прекинуо је наш разговор.

(Из часописа „La femme polonaise“).

Белешке

Акција Удружења Наставница.— 8 марта у Другој Женској Гимназији, на позив Наставничког Удружења, одржана је шира седница представника свих женских сталешких организација, као и представника Народног Женског Савеза и Алианс Женских Покрета. На тој седници је донета одлука да се заједничка петиција упути Његовом Величанству Краљу, г. Председнику Владе, Министарском Савету и Законодавном Одбору за пун додатак женама државним чиновницама и службеницама удатим за државне чиновнике и службенике. Приликом доношења новог Чиновничког Закона право је ову највећу неправду нашега времена нанесену жени и породици државног чиновника исправити.

Годишња скупштина Наставничког Удружења. — Удружење Наставница Средњих и Стручних Школа одржаће годишњу скупштину 31 марта т. г. у 16 часова у сали Друге Женске Гимназије са овим дневним редом: 1) Извештај о раду Удружења, 2) Извештај о благајни Удружења. 3) Предавање г ће Др. Љубице Јовичић: Модерне тежње у школском васпитању 4) Попуњавање Управе новим члановима, 5) Предлози и питања.

Милица Јанковић: Плави добровољни вали. — У издању Удружења Наставница изашла је, као прва свеска библиотеке за нашу школску омладину, збирка одабраних приповедака познате и омиљене књижевнице Милице Јанковић. Збирка садржи шест приповедака: Плави Добровољни вали, Стојан Стевић, Познанство са Шантићем, Кате Марићи, Богдан, Са острва. Ова збирка пуна мора и сунца, срца и доброте, родољубља и занимљивости пружа нашој омладини најздравију и свежу лектиру, и почиње циклус издања нарочито бираних дела из наше и стране књижевности. Ми књигу топло препоручујемо уверени да ће задобити многобројне читаоце.

Награда Академије Наука жени. Песме Данице Марковић *Тренуци и Расположења* (Српска Књижевна Задруга, коло XXXI, бр. 204) наградила је Српска Краљевска Академија Наука у Београду као најбоље дело из лепе књижевности штампано у 1928 години највећом наградом од 6000 динара. (Другу и трећу награду добили су одлични књижевници Сибе Миличић и Милан Кашанин). То је прва награда наше Академије Наука додељена жени. Ово бележимо као један од значајних успеха жене.

Дечји бракови у Индији. — Једно највеће социално зло у Индији су свакако дечји бракови, који дегенеришу физичку и психичку расу Хиндуа. Индијски часопис „The Health“ доноси о дечјим браковима следеће страшне бројеве. По попису из године 1921 има у Индији 612 удовица, које још нису напуниле годину дана, 498 удовица између једне и две године старости, 1285 између две и три године и 6758 удовица између четврте и пете године. Удовица испод 15 година има 331.793. Све те удовице не смеју по други пут ступити у брак, јер им то забрањује њихова вера. По њиховом веровању је учинила жена, која остане удовица неко страшно зло у једној између ранијих својих инкарнација и због тога су је богови казнили и узели јој мужа. Због тога веровања претрпе индијске удовице ужасне патње, јер њихова рођена кућа сматра за најбоље да такву „злу жену“ што пре истера из куће. Удатих девојака — или боље речено детета — испод пет година старости је било те године на 1000 удатих жена 14, испод 10 година 111 и 437 испод 15. Дакле 44% девојчица живи у брачним односима пре постизања потпуне телесне и душевне зрелости. Најстрашније је ипак то, што је у Индији још тако мали број жена тако и мушкараца, који су свесни огромне штете ових дечјих бракова. Ми ћемо у једном од идућих бројева нашега листа још говорити о томе на основу књиге „Мајка Индија“, коју је написала Катарина Мајо, Американка.

Бесплатан женски рад. — „Manchester Guardian“ доноси извештај неке америчке сељанке, у коме она набраја шта и колико је урадила за доба од 30 година. За то време она је напекла 33.190 хлебова, 5930 већих колача, 7960 пастета. Спремила је 235.425 ђела, 5540 фунта масла, направила 1751 литар сокова од воћа, одгајила 7660 кокошака и 33.461 сат је употребила на спремање куће, прање и слично. Она сама цени вредност тога рада — и то по најнижој цени — на 115.585 долара, које наравно неће никада примити.

ОГЛАС

Управа Женског Клуба извештава све наставнице, учитељице, чиновнице, ученице и њихове мајке које пролазе кроз Београд, као и оне које би желеле да се задрже дуже време у Београду, да у Женском Клубу, на најлепшем месту вароши, Кнез Михаилова 45, могу добити следеће:

1) **Цео пансион. — 1200 дин. месечно.** Ово нарочито важи за ученице, које за скромну цену могу имати здраву собу и добру домаћу кујну.

2) **Преноћиште, доручак, ручак, вечера, — 50 дин. дневно.**

3) **Преноћиште и доручак — 30 дин. дневно.**

Купатило у свако доба на расположење за скромну цену од 10 дин.

Просторије Клуба такође су преуређене — да ће се сваки посетилац осећати угодно као код своје куће.

Моли за посету **Управа Женског Клуба**

ШТАМПАРИЈА „ТУЦОВИЋ“ — БЕОГРАД МАКЕНЗИЈЕВА УЛИЦА БРОЈ 3. — ТЕЛЕФОН БРОЈ 11 42 И 47-35.